

Píše Václav Petrbok

(E*forum, 15. 08. 2018)

Pod symbolickým, provokativním, zpočátku zdánlivě idylickým názvem ***Gartenschönheit oder Die Zerstörung von Mitteleuropa: Sidonie Nádherny - Briefe an Václav Wagner (1942-1949)*** [Krása zahrady aneb zničení střední Evropy: Dopisy Sidonie Nádherné Václavu Wagnerovi (1942-49)] vydali **Friedrich Pfäfflin** a **Alena Wagnerová** dosud takřka neznámé texty (korespondence, archivní materiály) z pozdní, nejpohnutější životní etapy proslulé majitelky a správkyne janovického zámku a panství, mecenášky a přítelkyně R. M. Rilka, K. Krause, A. Loose či M. Švabinského. Na rozdíl od dosavadních vydaných svazků korespondence s proslulejšími adresáty, sršících mnohdy duchaplnými debatami o smyslu umění a literatury anebo obsahujících velmi osobní vyznání, je tato edice snad méně intelektuálně zaměřená, o to však syrovější a autentičtější. Samotné vročení korespondence napovídá mnohé: jde o dobu druhé světové války, kdy Sidonie Nádherná po marných pokusech zrušit či oddálit stěhování (Janovicko patřilo k tzv. zabranému území, na němž mělo vzniknout Cvičiště vojsk SS Čechy) se odstěhovala do blízkých Voračic, kde ji zastihl konec války. Neméně chmurnou kapitolu – pro českého čtenáře nepříliš příjemnou – představuje i období poválečné. Finanční, ale především osobní bezvýchodnost nastalé situace jen stvrdily události v únoru 1948, po kterých se Sidonie Nádherná definitivně rozhodla odejít z Československa. Po ilegálním překročení hranic v září 1949 umírá o rok později na rakovinu plic v Londýně.

Václav Wagner, úředník Státního památkového úřadu v Praze, historik umění a archeolog, Sidonii Nádherné na popud Anny Masarykové usilovně – a většinou zcela bez úspěchu – pomáhal vyjmout milovaný zámek z připravovaného zaboru. A to poukazem na památkovou i historickou hodnotu zámku a parku, osobními konexemi (též Sidonie Nádherná s nemalým sebezapřením požádala svou příbuznou, aby intervenovala u samotného Göringa). Kromě Sidoniných zpráv je ale z dopisů stále více patrné, že se tato „pragmatická“ známost zvroutila i jejich nemalou osobní a intelektuální blízkostí. Během několika návštěv v Janovicích byla Sidonie zasvěcena i do nebezpečných Wagnerových aktivit – záchrany řady uměleckých předmětů před soupisem a rekvírováním. Nepochybně i pod jeho nepřímým vlivem se stále více zajímala i o české prostředí a do jisté míry se s ním i identifikovala (též přechýlením svého příjmení a častější češtinou v dopisech). O to větší vystřízlivění – a zdá se, že definitivní a fatální – ji očekávalo po osvobození. Již v prvním lístku z 10. května lakonicky informuje o krádežích, které jí provedli sovětští vojáci. Následují těžko uvěřitelné zprávy o drancování zámku a parku místním obyvatelstvem – jakkoliv způsobené též frustrací ze zmiňovaného zabrání celého panství této části půvabné České Sibíře pro vojenské účely a pozdější zamýšlenou kolonizací „obyvatelstvem

německého kmene“. K tomu se přidal i pochybný argument spočívající v tom, že Nádherní, představitelé staré české šlechty, byli zjednodušeně oceňováni kvůli užívanému dominantnímu jazyku za „Němce“, jejichž majetek nyní patří po válce údajně všem „českým lidem“. Ačkoliv se po nesmírných potížích (snad pomáhal i František Kovárna, s nímž ji pojila láska k tomuto kraji) podařilo Sidonii do Janovic vrátit – žila „provizorně“ v prádelně a snažila se přes fatální finanční nouzi, umocněnou i odejmutím polností, zahájit obnovu zámku –, byla konfrontována i se skrytou závistí a nepřízní místních, s nimiž žila v dobrých vztazích předtím takřka padesát let. Stíhání z „aktivní podpory okupační moci“ bylo pro lživé svědectví zastaveno. A přece i po těchto událostech se Sidonie Nádherná rozhodla darovat sbírky a mobiliář zámku pacovskému muzeu, aby mohly být k dispozici pro další generace a nepropadly po její emigraci konfiskaci. Darovací smlouva však nebyla dosud nalezena... Po její smrti byl vyvlastněn i zbytek nalezeného majetku (zejména archiválie), k připojení do archivního fondu Velkostatek Vrchotovy Janovice došlo až po vytrvalém úsilí obětavých regionálních pracovníků teprve na začátku 70. let.

Vzorně připravenou edici (jen: proč nejsou česky psané úryvky otištěné i v původním znění?) doprovází rozsáhlý poznámkový aparát (včetně plánů janovického zámku), seznam literatury (včetně dosavadních edic vydaných v Bibliothek Janowitz), obrazová příloha a především dvě studie: Pfäfflin zasazuje vydané texty do širšího kulturněhistorického kontextu a připomíná i nejnovější aktivity spojené mj. s opravou janovického parku a přenesením Sidoniných exhumovaných ostatků domů v roce 1999. Wagnerová se důkladně zabývá životem a dílem (včetně originálního pojetí památkové péče) Václava Wagnera, pozdějšího politického vězně. Jakkoliv je celou knihu možné číst jako neradostné a nepříjemné svědectví o krutosti doby, v níž se tak daří malosti a mstivosti „obyčejného českého člověka“, podávají řádky korespondence také svědectví o vůli a obětavosti svým zásadám a přesvědčení, kritické náklonnosti a velkorysosti k lidem bez ohledu na původ, víru či národnost, a rovněž bezpodmínečné lásky k rodnému kraji.

Friedrich Pfäfflin / Alena Wagnerová (Eds.): *Gartenschönheit oder Die Zerstörung von Mitteleuropa: Sidonie Nádherny - Briefe an Václav Wagner 1942-1949*. Göttingen: Wallstein Verlag, 2015, 342 s.

www.ipsl.cz